

Лapot-Джерва Кинга. Художественное образование и поддержка развития детей

В статье раскрываются особенности художественного образования и поддержки развития ребенка. Это обусловлено тем, что основной способностью, которую нужно развивать в раннем образовании, является способность поиска и открытия нового. Таким способом процесс обучения не будет только способом аккумуляции знаний, но также понимание того, в какой способ эти знания могут быть использованы.

Ключевые слова: художественное образование, поддержка развития ребенка.

Lapot-Jervie Kinga. Art education and support children's development

The article describes the characteristics of art education and support the development of the child. This is due to the fact that the basic ability to be developed in the early education is the ability to locate and open a new one. In this way, the learning process is not only a way of accumulation of knowledge, but also understanding what way this knowledge can be used.

Keywords: art education, support the child's development.

Kinga Łapot-Dzierwa. Edukacja artystyczna i wspieranie rozwoju dzieci

Zmiany, jakie ciagle dokonują się w pedagogice, wymagają od nauczyciela stałego poszukiwania nowych, lepszych rozwiązań edukacyjnych. Rzeczywistość wymusza stosowanie nowatorskich metod i form pracy. We współczesnych koncepcjach edukacji priorytetem stało się wspomaganie rozwoju dziecka, wspieranie jego uzdolnień i rozwój kreatywności w zakresie myślenia i działania. Jedną z najważniejszych płaszczyzn edukacyjnych, która w szczególny sposób podejmuje zadania związane z kształceniem jednostki nastawionej na poszukiwanie, jest edukacja plastyczna.

Słowa – klucze: edukacja plastyczna, wspieranie rozwoju dziecka.

УДК 37.036

Лісунова Л. В.

**ЕСТЕТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ-ХУДОЖНИКАМИ
ТВОРІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА
НА ТЕМУ НАРОДНИХ СВЯТ**

В статті розкрито значення творів декоративно-прикладного мистецтва, художні образи яких пов'язані з національними мистецькими традиціями як чинником формування духовно-ментальних аспектів естетичного сприймання майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін. Цілеспрямоване і послідовне формування естетичного сприймання майбутніх художників-педагогів засобами творів мистецтва, художні образи яких пов'язані з народними святами – одна з педагогічних умов гуманізації навчально-виховного процесу, відповідність цього процесу принципам народності, природовідповідності та культуровідповідності.

Ключові слова: естетичне сприйняття, майбутні вчителі образотворчого мистецтва, твори декоративно-прикладного мистецтва, народні художньо-образні традиції, народні свята.

На сучасному етапі українського національного відродження та євроінтеграції пріоритетна роль належить розвитку розбудові національної системи освіти молоді. У Законах Української держави "Про освіту", "Про вищу освіту", Національній доктрині розвитку освіти наголошується на необхідності поліпшення якості підготовки педагогів, формування їх професійних якостей. Державна Національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) визначає головну мету національної системи освіти: "Набуття молодими поколіннями соціального досвіду, успадкування надбань українського народу, досягнення високої культури національних взаємин, формування у молоді незалежно від національної

приналежності особистих рис громадян Української держави розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, економічної культури". Серед найважливіших напрямів розвитку сучасної педагогічної науки є фундаментальні дослідження фахової підготовки майбутніх педагогів-художників, передусім, формування у них естетичного сприймання засобами мистецтва .

Творче використання мистецтва у змісті професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва розглядалися у наукових працях І. Зязюна, С. Коновець, В. Маригодова, Н. Миропольської, О. Отич, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. На особливі цінності творів декоративно-прикладного мистецтва в житті українського народу і використання їх в освітньому процесі наголошено у наукових працях художників-педагогів Є. Антоновича, М. Кириченко, М. Резніченко, Я. Твердохлібової, В. Стрілець, Н. Авер'янової, О. Гевко. Проте значення творів декоративно-прикладного мистецтва на тему народних світ формуванні естетичного сприймання майбутніх учителів образотворчого мистецтва спеціально ще не вивчалось.

Метою пропонованої **статті** визначено дослідження особливостей естетичного сприймання студентами творів декоративно-прикладного мистецтва на тему народних свят у в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін.

В сфері художньої культури сьогодення являє собою глобальну систему "реконструкції" всієї системи художньо-естетичного сприйняття дійсності та свідомості в цілому. Отже, демократизація, гуманізація професійно-педагогічної освіти неможлива без відродження традицій, звичаїв українського народу, його ментальності. Це актуалізує переосмислення мети, змісту, принципів організації і критеріїв системи національного навчання і виховання майбутніх учителів образотворчого мистецтва, з урахуванням того, що інтерес до творів декоративно-прикладного мистецтва в сучасному мистецькому середовищі нерідко супроводжується поверховим трактуванням і як результат – сліпим копіюванням мотивів творів декоративно-прикладного мистецтва без глибокого дослідження його витоків, традицій і еволюції, врахуванням естетично-почуттєвого, духовно-ментального потенціалу цих творів.

На думку А. Канарського, визначаючи сутність естетичного через поняття прояву небайдужості та безпосередності, саме декоративно-прикладне мистецтво протистоїть збайдужінню людини до суспільних форм прояву та освоєння предметів першої життєвої необхідності. Як зазначила Л. Мізіна, поняття декоративності фіксує той важливий момент в історії культури, коли відбувається поштовх, який зумовив виокремлення естетичного відношення людини до дійсності як специфічного культурного феномена, саме з декоративності починається процес естетичного відношення. Генезис естетичного відношення відбувається у межах процесу становлення декоративно-прикладного мистецтва, яке таким чином, несе в своїй декоративності естетично-почуттєве начало. На думку Л. Бабенко досвід естетичних знань, відчуттів, переживань накопичуються тисячоліттями, передаються з покоління в покоління. Це наповнює особливим змістом образи декоративно-прикладного мистецтва, складає характерну тенденцію до символічності вираження. П. Флоренський підкреслював, що трактування орнаментики декоративно-прикладного мистецтва є глибоко змістовне, філософське за характером художньої образності мистецтво, рівень розвитку якого є ознакою цільності культури, її органічності [1].

Дослідження поняття естетичного сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва дозволяє простежити глибокий філософський зв'язок естетичних і ментальних аспектів цього процесу. Ментальність є глибинним рівнем колективної або індивідуальної свідомості, включаючи підсвідоме, типом мислення і стилем життя суспільства (індивіда) [2]. Головною рисою ментальності є особливості світосприйняття, включаючи естетичне сприйняття, які об'єднує представників певної спільності.

Узагальнюючи результати досліджень української ментальності Г. Сковороди, А. Сошникова, В. Храмова, Д. Чижевського, О. Кульчицького, І. Нечуй-Левицького, П. Юркевича, Е. Юнацького, В. Личковах, І. Бермес можна зазначити, що провідною системоутворюючою ознакою української ментальності, яка визначається майже всіма дослідниками і сприймається цілком очевидною, є кордоцентричність, що проявляється в сентиментальності, чутливості, любові до природи, в поетичному, пісенному, образотворчому мистецтві, яскравій обрядовості, естетизмі народного життя, культурній творчості. Свято є найяскравішим джерелом формування естетичного сприйняття і це поняття розкривається через ідею світовідношення як СВЯТОВідношення, що визначає сакральні горизонти етнокультури, в тому числі світогляду, ментальності, фольклору, мистецтва. Світ сприймається тут як "свято", а святість і святковість збігаються не лише етимологічно, а й буттєво, екзистенційно, феноменологічно.

Поглиблене вивчення і використання творів декоративно-прикладного мистецтва в навчальних курсах художньо-графічних дисциплін, образи яких пов'язані з народними святами – одна з педагогічних умов гуманізації навчально-виховного процесу, відповідності цього процесу принципам народності, природовідповідності, культуровідповідності.

М. Скуратівський, С. Стефанюк, М. Стельмахович зазначають, що цілий ряд засобів народної педагогіки, безпосередньо пов'язаних з поняттям "народне свято", впливає на формування естетичного сприйняття людини: ритуал, символіка, традиції, побут, звичаї, ремесла, народна естетика, міф та ін.

Проаналізувавши народознавчу та педагогічну літературу, можна зазначити, що міф і казка є основою народних свят та обрядів. Декоративно-прикладні твори присвячені тематиці народних свят, і, зазвичай, є атрибутами народних свят, несуть в собі енергетику міфу народного свята, а художні образи цих творів є, або по меншій мірі тяжіють до архетипічного художнього образу.

Формування естетичного сприймання у студентів художньо-графічних факультетів педагогічних ВНЗ відбувається набагато ефективніше, якщо вони мають можливість ознайомитися з найбільш естетично виразними, емоційно привабливими творами українського декоративно-прикладного мистецтва, які не тільки знаходяться у фондах навчальних закладів, а й є експонатами образотворчих і декоративно-прикладних музеїв. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти сутність цих творів, а також особливості форм виробів місцевих промислів, силу естетичної виразності. Необхідно звертатися до духовних коренів художніх і декоративних творів, відстежувати їх зв'язок із природою, побутом, фольклором, традиціями, національною і світовою культурою. Під час споглядання декоративно-прикладних творів в музеях майбутні педагоги-художники мають можливість не тільки розширити свій світогляд, але й зрозуміти сутність національного мистецтва, пережити і відчувати емоційну насолоду, що є важливим фактором у формуванні естетичного сприйняття [3]. А також зрозуміти взаємозв'язок історичних епох і своєї причетності до культури іншого часу за допомогою спілкування з пам'ятками історії і культури взагалі і творами декоративно-прикладного мистецтва, зокрема, українського народного розпису, вишивки, народної ляльки тощо. Ці твори є обов'язковими атрибутами народних свят.

Народний розпис – тематичний і орнаментальний, завжди супроводжував свята, потужно впливав своїми казковими чарівними квітами, фантастичними птахами, гармонійністю, ажурністю і легкістю кольорів на особливості світосприйняття людини, включаючи естетичне сприймання [4]. Відвідуючи музеї, маючи можливість вивчення, аналізу та насолодження українським народним розписом: настінними розписами (колекції акварельних малюнків зберігаються в фондах Музею народної архітектури та

побуту України), декоративним станковим народним живописом і графікою (твори М. Приймаченко, К. Білокур, майстрів петриківського розпису зберігаються в Національному музеї українського народного декоративного мистецтва, Музеї петриківського розпису в с. Петриківка), декоративним розписом виробів з дерева (колекції зберігаються в музеях Києва, Полтави, Харкова, Кременчука, Сум), писанками (колекції зберігаються в Музеї "Писанка" в Коломиї), майбутні художники-педагоги можуть простежити глибокий зв'язок українського народного розпису з рідною українською природою і святковою фольклорною культурою, де за словами О. Фисуна, вся народна культура українців із глибини тисячоліть і по сьогодні – то хрестоносно виузорева Космічна сила, вкладає в орнаментальні лінії Хреста, Кола, Хреста в Колі, Сварги, Ромба, Безконечника, Спіралі, 8-кутної зорі, гармонію кольорів, динаміку ритмів, довершеність художніх засобів, – є світлодайна всуціль Космотеїчна.

Естетичне сприймання майбутніми художниками-педагогами творів декоративного мистецтва і, зокрема, народного декоративного розпису, ґрунтується на системі засобів виразності та семантичних засобів, в основі яких лежать об'єктивні закони, співзвучні відповідним законам природи і суспільства. Вони діють у багатьох видах мистецтва, тому називаються головними, а саме: закони традиції, цілісності і тектоніки. Як ніяке інше, декоративно-прикладне мистецтво тісно пов'язане із художньою спадщиною, генетичним кодом художньої традиції. Роботи В. Василенка, Ю. Лащука, Л. Орел, В. Щербаківського, М. Юр присвячені художній специфіці декоративних розписів як особливого виду декоративного мистецтва. В процесі осмислення сприйнятих об'єктів майбутніми художниками-педагогами велику роль відіграють також праці З. Васиної, М. Відейка, Л. Гуменної.

У писанкарстві одержує розвиток така естетична категорія, як прекрасне. Писанки пов'язані з багатьма дитячими та юнацькими іграми "Навбитки", "Заклинання весни", "Молодята", "Воротарі", "Сорок клинців" і магічними діями (у великодній ранок молоді вмивалися водою, в яку перед тим клали писанки, що повинні були надати краси і сили), які на думку В. Бичкова, учасникам і глядачам доставляли естетичну насолоду, задоволення, радість, святковий настрій, бо гра є однією з головних і найдавніших форм естетичної діяльності. Характер гри з давніх давен зробив її основою сакральних і культових дійств, у тому числі багатьох обрядових дійств народних свят. Майбутні художники-педагоги емоційно і одночасно вдумливо відчують основні позитивні якості художньої виразності писанки: поліхромність, графічність, ажурність, колір, ритм, симетрію, які безпосередньо впливають на формування естетичного сприйняття особистості. Особливо значну роль в естетичному сприйнятті писанок відіграє колір. Хроматизм – (др. греч. "хрома" – колір, фарба, емоції). Під "сміслом кольору" в естетиці розуміють якісні особливості кольорових відтінків, які надають кольору особливу естетичну цінність в міфах, символах, асоціаціях і несуть достатньо визначений інформаційний смисл, який не обов'язково усвідомлюється людиною, але повинен обов'язково опредмечуватись (вербалізуватись, усвідомлюватись) в хроматизмі писанки.

Відвідуючи музейні екскурсії, лекції, консультації, зустрічаючись з народними майстрами, майбутні вчителі образотворчого мистецтва мають можливість ознайомитися з естетико-художніми аспектами різноманітних технік вишивки (вишиті рушники, одяг – є незмінним атрибутом народних традиційних свят, обрядів) і відчути в цих рукотворах вияв такої ознаки української ментальності, як особливо значуще становище жінки, зокрема жінки-матері. Як зазначила Т. Кара-Васильєва, вивчаючи орнаменти рушників, відчуваєш, що вони вражають ритмічною красою узорів і якоюсь таємничою, майже магічною силою, що йде від них. Жіноча постать з двома птахами в руках – мотив, що зберігся в найдавніших рушниках Поділля та Полтавщини. На подільському – обабіч

фантастичні птахи, на полтавському – фантастичні істоти, що скидаються на оленів. Можливо, це зображення рожаницького божества родючості, культ якого сягає давніх міфологічних уявлень про небесних володарів світу [5]. За припущенням Б. Рибаківа, вони належать до осінніх свят, які вже у християн були з'єднані зі святом Різдва Богородиці – 8 вересня. В своїх працях К. Юнг відмічає, що символом жіночого божества Великої Матері є Дерево Життя, зображення дерева-квітки – одне з найпоширеніших і найулюбленіших у килимарстві, у вишиванні рушників, художньо- поетичній творчості [8]. Великі можливості для формування естетичного сприймання майбутніх педагогів-художників відкриваються в працях І. Мотейко "Український народний одяг", О. Гасюка "Художнє вишивання", Т. Островської "Стародавні українські вишивки", де говориться, щоби читати народні візерунки-символи, не досить уміти вишивати чи писати писанки. Для цього потрібні знання з історії, філософії, фольклору та етнографії.

Естетика білосніжного полотна полягала у тому, що уявлялась народному майстрові землю, покритую снігом. З весною земля оживала різними барвами. Цей перехід до весни він символічно зображав через квіти, гілки, сонце, живі істоти тощо. У вишивці одержують розвиток такі естетичні категорії, як прекрасне, витончене.

У слов'янському світі чучела, опудала – прототипи ляльок-іграшок – робилися на Масляну, Івана Купала й на інші свята. В Україні досить стійким і популярним був (а в окремих місцевостях зберігся до недавнього часу) обряд волочіння колодки – Колодій. У деяких регіонах на Купала дівчата робили з соломи ляльку, одягали її у жіночий одяг, вішали на шию намисто, а голову прикрашали стрічками, квітами і віночками. Поруч з обрядовими ляльками споконвічно існувала народна лялька-іграшка для дітей. Вивчення народної ляльки поряд з колядками, казками, прислів'ями, приказками, думами, баладами становить безцінне духовно-мистецьке національне надбання і несе величезний потенціал для формування всіх структурних складових естетичного сприймання майбутніх художників-педагогів. За висловом О. Найдена, споконвічна гра дитини (а гра – це культура, яка осягнула свою глибинну, естетичну сутність і яка свідомо культивує естетичний досвід буття в світі, де головну роль відігравала народна лялька) – є відтворення і прилучення дитини до національних і місцевих традицій, візуальне, сенсорне та вербальне сприйняття нею пластичних, колористично-кольорових та словесно-образних чинників народної культури і нарешті, формування в неї естетичної свідомості, естетичного сприймання. Українська народна лялька – становить частину європейської та світової іграшкової культури.

Досліджуючи значення творів декоративно-прикладного мистецтва на тему народних свят у формуванні естетичного сприймання майбутніх художників-педагогів в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін, варто зазначити, що у різноманітних видах декоративно-прикладного мистецтва втілені світоглядні ідеї, естетичні смаки українського народу, його повсякденний потяг до прекрасного, естетико-ментальні уподобання. Твори українського декоративно-прикладного мистецтва є яскравим, самобутнім і неповторним явищем світової культури, що вбирає в себе гуманізм, високу духовність, основу на національних, релігійних традиціях, поетичності, пісенності, образотворчості, ліризмі, національній гідності, емоційно-почуттєвому характері української душі, чутті доброї краси в природному оточенні, в побуті, мистецтві, а також в добрі, милосерді, м'якім гуморі, прив'язаності до землі, наступності та спадкоємності поколінь, культурних і духовних цінностях, щедрості, обдарованості, образності сприйняття, оптимізмі, життєрадісності, схильності до співпереживання, сентиментальності. Все це визначає спрямування процесу цілеспрямованого керівництва розвитком естетичного сприймання майбутніх художників-педагогів як складової самосвідомості – духовно-ментального осереддя національної культури.

Використана література:

1. Флоренский П. А. Избранные труды по искусству / П. А. Флоренский. – М.: Изобраз. искусство: Центр изучения, охраны и реставрации наследия священника П. А. Флоренского, 1996. – С. 118.
2. Бермес І. Український хорівий спів як соціокультурне явище / І. Бермес. – Дрогобич, 2013. – 312 с.
3. Ягудина Р. Н. Эстетическое воспитание учащихся средствами музейной педагогики / Р. Н. Ягудина // Молодой ученый – 2012. – № 4. – С. 484-486.
4. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис / М. А. Кириченко. – К.: Знання-Прес, 2006. – С. 25-27.
5. Кара-Васильєва Т. Давнина в рушниках / Т. Кара-Васильєва // Народне мистецтво. – 1998. – № 1-2 – С. 3.

Лисунова Л. В. Эстетическое восприятие будущими педагогами-художниками произведений декоративно-прикладного искусства на тему народных праздников.

В статье раскрыто значение произведений декоративно-прикладного искусства, художественные образы которых связаны с национальными художественными традициями, как фактора формирования духовно-ментальных аспектов эстетического восприятия будущих учителей изобразительного искусства в процессе изучения художественно-графических дисциплин.

Ключевые слова: эстетическое восприятие, будущие учителя изобразительного искусства, произведения декоративно-прикладного искусства, народные художественно-образные традиции, народные праздники.

Lysunova L. V. Aesthetic perception of future teachers, artists, works of decorative art on the theme of national holidays.

In the article the importance of arts and crafts, artistic images which are associated with the national artistic traditions as a factor in the formation of spiritual and mental aspects of aesthetic perception of the future teachers of fine arts in the course of studying art-graphic disciplines.

Keywords: aesthetic perception, future teacher of fine arts, works of arts and crafts, folk art, figurative tradition, folk festivals.

УДК 37.011.3-051:373.3

Матвієнко О. В.

**СУБ'ЄКТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

У статті досліджено теоретико-методологічні підходи підготовки майбутніх учителів початкової школи до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями. Звертається увага на те, що головною умовою реалізації педагогіки співробітництва у практиці сучасної школи є особистість учителя, а конкретніше – його суб'єктність. Доведено, що суб'єктна позиція вчителя є діяльнісною проекцією суб'єктності у взаємодії, спілкуванні та відносинах, у які вступає особистість.

Ключові слова: суб'єктність, вчитель початкової школи, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, педагогічне співробітництво, суб'єктність педагога.

Останнім часом в освітньому просторі України відбуваються зміни на всіх рівнях – від початкової ланки до вищих навчальних закладів. За двадцять років у вітчизняній освіті відбулося чимало позитивних змін, які позначилися й на змісті, й на формах та методах навчання. З'явилися нові терміни для позначення педагога нового покоління, який має виступити суб'єктом навчального співробітництва: фасилітатор, тьютор, модератор, коуч.